

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ**FEATURES OF THE PROCESS OF EVIDENCE IN INDIVIDUAL PROCEEDINGS**

Татулич І.Ю., к.ю.н.,

доцент кафедри процесуального права

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Наукова стаття присвячена інституту доказування, як невід'ємному елементу будь-якої процесуальної галузі права, оскільки регулює суспільні відносини, які мають значення для правильного вирішення конкретної справи. Приділено увагу певним аспектам, а саме визначенню процесу доказування та становищу суб'єктів доказування. Виходячи з юридичної природи окремого провадження як виду неповного цивільного судочинства, йому притаманні загальні інститути та процедури, пов'язані з доказовою діяльністю в цивільному судочинстві.

Автор зосереджує увагу на активні повноваження суду у справах окремого провадження, пов'язані із тим, що з метою з'ясування обставин справи суд може за власною ініціативою витребувати необхідні докази. Зокрема, законодавчо закріплена активність суду у встановленні фактів та обставин у справах окремого провадження особливого значення набуває для справ, метою розгляду та вирішення яких є захист прав, свобод та інтересів осіб, які потребують особливої уваги з боку держави, для суспільства в цілому. З огляду на це, автор підтримує в юридичній літературі позицію стосовно внесення змін у ч. 2 ст. 294 ЦПКУ, закріпивши не право, а обов'язок суду витребувати необхідні докази під час розгляду та вирішення справ окремого провадження.

Уточнено, що в порядку окремого провадження реалізуються всі передбачені законодавством засоби доказування. Акцентовано увагу на реалізацію у справах окремого провадження принципу змагальності, який діє по-особливому, через відсутність у даних справах спору про право, сторін з протилежними інтересами та процедур, притаманних позовному провадженню.

Наводяться та аналізуються докази, які подаються найчастіше учасниками справи до заяв в порядку окремого провадження на підтвердження своїх вимог.

Наголошено на необхідності подальшого дослідження та аналізу даної проблематики. Зроблено висновок, що подальше ґрунтовне та комплексне дослідження інституту доказування є дуже актуальним та важливим на сучасному етапі розвитку науки та цивільно-процесуального законодавства в контексті його ефективності, доступності, своєчасності, тощо, що буде предметом нашого дослідження в майбутньому.

Ключові слова: суд, цивільне судочинство, позовне провадження, окреме провадження, учасники справи, заявник, заінтересовані особи, докази, доказування, факти.

The scientific article is devoted to the institution of evidence as an integral element of any procedural branch of law, as it regulates social relations that are important for the correct resolution of a specific case. Attention is paid to certain aspects, namely the definition of the process of evidence and the position of the evidence subjects. Based on the legal nature of a separate proceeding as a type of non-claimable civil proceedings, it is characterized by general institutions and procedures related to evidentiary activities in civil proceedings.

The author focuses attention on the active powers of the court in cases of separate proceedings, which are related to the fact that to clarify the circumstances of the case, the court can, on its initiative, demand the necessary evidence. In particular, the legally enshrined activity of the court in establishing facts and circumstances in cases of separate proceedings acquires special importance for cases, the purpose of consideration and resolution of which is to protect the rights, freedoms and interests of persons who need special attention from the state, for society as a whole. Given this, the author supports in the legal literature the position regarding the introduction of changes in Part 2 of Art. 294 of the CPCU, establishing not the right, but the duty of the court to demand the necessary evidence during the consideration and resolution of cases of a separate proceeding.

It is clarified that all the means of evidence provided by law are used in the order of a separate proceeding. Attention is focused on implementing the adversarial principle in separate proceedings, which operates in a special way, due to the absence in these cases of a legal dispute, parties with opposing interests and procedures inherent in legal proceedings.

There is presented and analyzed evidence, which is most often submitted by the parties to the statements in the order of a separate proceeding to confirm their claims.

The need for further research and analysis of this issue is emphasized. It is concluded that further thorough and complex study of the institution of evidence is very relevant and important at the current stage of development of science and civil procedural legislation in the context of its effectiveness, availability, timeliness, etc., which will be the subject of our research in the future.

Key words: court, civil proceedings, claim proceedings, separate proceedings, participants in the case, applicant, interested parties, evidence, proof, facts.

Постановка проблеми. Судове доказування є складовою частиною правосуддя та займає одне з центральних місць у цивільному процесі. З метою реалізації мети та завдань цивільного судочинства необхідним є встановлення обставин справи (фактів), що мають істотне значення для правильного вирішення справи. Доказування є важливим інститутом цивільного процесуального права, що відбиває фундаментальні особливості національної моделі цивільного судочинства. Тому не дивно, що цей інститут зазнав значних змін у процесі реформування цивільного процесуального законодавства.

Дослідження процесу доказування в цивільному судочинстві було, є і буде завжди актуальним питанням, тому що від того, наскільки правильно й точно досліджуються та оцінюються докази, наскільки дії учасників судового процесу відповідають законодавству, настільки законним та обґрунтованим буде ухвалене судове рішення. Це

і обґрунтовує актуальність проблематики статті, що присвячена особливостям процесу доказування в цивільному процесі, зокрема в окремому провадженні.

Ступінь наукової розробки. Інститут доказів і доказування неодноразово був предметом наукових розробок науковців та вчених-процесуалістів. Відповідну проблематику досліджували: С. С. Бичкова, Н. В. Волкова, О. О. Грабовська, Р. В. Кашперський, В. В. Комаров, В. М. Кравчук, Г. О. Світлична, В. І. Тертишніков, О. І. Угриновська, І. В. Удальцова, С. Я. Фурса, Г. В. Чурпіта, А. С. Штефан, М. Й. Штефан, М. М. Ясинок та інші. Разом з тим, зазначені вчені досліджували проблеми правового регулювання категорії доказів і доказування у межах позовного провадження, залишаючи поза увагою особливості вказаного процесуального інституту в інших видах цивільного судочинства. Зокрема, мало досліджувався вченими процес доказування у справах окремого провадження.

Мета статті. З урахуванням викладеного, метою статті є дослідження особливостей процесу доказування у справах окремого провадження.

Виклад основного матеріалу. Інститут доказів і доказування є невід'ємною складовою внутрішньої системи будь-якої процесуальної галузі права, адже регламентує суспільні відносини, що опосередковують порядок встановлення наявності або відсутності обставин, які мають значення для вирішення справи. За допомогою правового механізму цього інституту забезпечується чітка стадійність доказової діяльності, а також відповідність процесуальної форми доказів встановленим у законі вимогам [1, с. 38]. Відомий процесуаліст М. Й. Штефан визначав доказування як процесуальну та розумову діяльність суб'єктів доказування, яка здійснюється в урегульованому цивільним процесуальним законодавством порядку і спрямована на встановлення дійсних обставин справи, прав і обов'язків сторін, встановлення певних обставин шляхом ствердження юридичних фактів, зазначення доказів, а також подання, прийняття, збирання, витребування, дослідження і оцінки доказів [2, с. 279].

Процедура доказування має місце в усіх видах цивільного судочинства. У справах окремого провадження хоча і відсутній спір про право, а звідси і ряд інститутів та процедур, проте наявним є інститут доказування. В свою чергу, окреме провадження призначене для розгляду справ про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов для здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав (ч. 7 ст. 19 Цивільного процесуального кодексу України) (далі – ЦПКУ) [3]. Відповідно до ч. 3 ст. 294 ЦПКУ справи окремого провадження розглядаються судом з додержанням загальних правил, встановлених Кодексом, за винятком положень щодо змагальності та меж судового розгляду. Однак, на наш погляд, принцип змагальності все ж таки діє при вирішенні справ окремого провадження, але по-особливому. Даний принцип, в першу чергу, реалізується у правах заявника та заінтересованих осіб, за аналогією зі ст. 43 ЦПКУ. Не слід заперечувати і той факт, що вказаний принцип проявляється не у всіх справах окремого провадження. Найчастіше він має свій прояв у справах *про визнання фізичної особи обмежено дієздатною та недієздатною, надання неповнолітній особі повної цивільної дієздатності, встановлення факту каліцтва*, адже залучені до участі у справі зацікавлені особи можуть спростувати ці факти [4, с. 78]. Окрім того, учасники справ окремого провадження доводять обставини, які мають значення для справи, а суд сприяє учасникам судового процесу в реалізації ними прав, передбачених Кодексом. Звідси, категорично заперечувати реалізацію в окремому провадженні принципу змагальності немає підстав. Окреме провадження не містить змагальності сторін, але це не означає, що юридичні факти та стани щодо встановлення яких просить заявник, не пов'язуються з наявною необхідністю надання суду доказів і процесом доказування.

В основі розгляду та вирішення справ окремого провадження лежать правила позовного провадження. Однією із спільних ознак вказаних проваджень є наявність загальних правил інституту доказів і доказування, з певними винятками, встановленими законом. Дане питання знайшло своє нормативне закріплення в гл. 5 Розділі I ЦПКУ.

Цілком підтримуємо думку вітчизняного вченого-процесуаліста М. М. Ясинка, який вважає, що доказування у справах окремого провадження здійснюється відповідно до цивільного процесуального законодавства і має певну процедуру, яка є кожного разу поступальною і має місце в межах процесуальної форми [5, с. 387]. Погоджуємось також із позицією Г. В. Чурпіти, що відповідно до загального порядку розгляду справ окремого провадження, закріпленого у ст. 294 ЦПКУ України, у таких справах

суд може брати до уваги всі передбачені законом засоби доказування [6, с. 170]. Так, наприклад, у *справі про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною* це можуть бути постанови про притягнення до адміністративної відповідальності за розпиття спиртних напоїв, довідки з наркологічного диспансеру, акти адміністрації про відсторонення працівника від роботи у зв'язку з появою в нетверезому стані чи стані наркотичного, токсичного сп'яніння, документи про доходи сім'ї і кількості її членів, показання свідків та інші матеріали. Наявність у особи психічного розладу може обґрунтовуватись у заяві посиленням на виписки із історії хвороби психіатричних та психоневрологічних закладів, у яких особа знаходилась на спеціальному обліку, довідки про стан здоров'я, виписки з історії хвороби, протоколи органів національної поліції, акти, складені житловими органами, показання свідків та ін. У *справі про обмеження прав неповнолітньої особи* самостійно розпоряджатись своїм заробітком, стипендією чи іншими доходами або позбавлення її цього права, доказами того, що неповнолітній розпоряджається своїми доходами на шкоду самому собі, можуть бути: довідки з місця роботи про заробітну плату, договори, чеки, квитанції, боргові розписки, показанні свідків тощо. У *справі про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність* до заяви як докази можуть бути використані акти опису нерухомого майна і його попередньої оцінки, довідки житлово-експлуатаційних організацій, органів комунального господарства, податкових, а також реєстраційних органів, довідки про відсутність власника нерухомої речі, письмові заяви про відмову від права власності на нерухому річ тощо. У деяких категоріях справ окремого провадження цивільний процесуальний закон чітко визначає процесуальну форму доказів. Так, у *справі про усиновлення, надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку, примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу* законодавець закріплює перелік документів, які повинні бути подані до заяви (ч. 2 ст. 311 ЦПКУ, ч. 2 ст. 340 ЦПКУ, ч. 1 ст. 344 ЦПКУ).

Отже, виходячи з цього, бачимо, що як у справах позовного провадження, аналогічно у справах окремого провадження реалізуються всі передбачені законодавством засоби доказування. Однак, до кожної категорії справ перелік доказів буде різнитися, що зумовлено, в першу чергу, метою звернення до суду, колом суб'єктів, характером заінтересованості, категорією справ. Процес доказування у справах окремого провадження, які і в позовному провадженні детально врегульовані нормами законодавства і складається з ряду процедур, зокрема, вступне слово учасників справи, отримання показань свідків (ст. 227, 230 ЦПК), дослідження письмових, речових та електронних доказів (ст. 235, 237 ЦПК), відтворення звукозапису, демонстрація відеозапису і їх дослідження (ст. 238 ЦПК), дослідження висновку експерта (ст. 239 ЦПК) тощо. За аналогією реалізуються такі питання як витребування доказів, забезпечення доказів, інститут судового доручення тощо. Сталими залишаються принципи дослідження доказів – належність, допустимість, достатність, достовірність. Аналогічно як в позовному провадженні, так і в окремому провадженні реалізуються правила оцінки доказів (ст. 89 ЦПК). Разом з тим, враховуючи особливості справ окремого провадження та специфіку їх розгляду, учасники справи подають не будь-які докази до суду, а конкретні та чітко окреслені докази, визначені нормами матеріального та процесуального законодавства. Як влучно зазначає М. М. Ясинюк, стверджуючи, що законодавець у справах окремого провадження встановлює за кожною справою свій конкретний процесуальний стандарт для всіх заявників, і саме цим доказування окремого провадження відрізняється від доказування в позовному, адміністративному чи господарському судочинстві [5, с. 389].

Аналізуючи вказане питання, зауважимо, що в контексті процесу доказування суд є безпосереднім суб'єктом усіх його етапів (стадій) (збирання та подання доказів до суду, дослідження та оцінки доказів). Так, особливістю доказування у справах окремого провадження є те, що відповідно до ч. 2 ст. 294 ЦПК України з метою з'ясування обставин справи суд може за власною ініціативою витребувати необхідні докази (постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 30 листопада 2023 року у справі № 569/4466/23). Це положення посилює роль суду при розгляді справ окремого провадження, який є досить активним, на відміну від його становища у наказному провадженні. Не можливо не погодитися із думкою вітчизняного вченого-процесуаліста С. Я. Фурси, яка вважає, що у справах окремого провадження по окремих категоріях справ передбачені певні особливості в процесі доказування: суд має надавати переваги одним засобом доказування перед іншими і по суті ці докази мають вирішальний вплив на судові рішення; суд через пряму вказівку в законі і не зважаючи на позицію заінтересованих осіб зобов'язаний вчинити дії, які спрямовані на забезпечення доказів по справі [7, с. 166].

Як справедливо стверджує В. Ю. Мамницький, «дія принципу змагальності суттєво обмежена, що відкриває простір суду по збору доказового матеріалу. Очевидним є той факт, що законодавче обмеження дії положень щодо змагальності при розгляді справ окремого провадження автоматично перебудовує змагальну модель цивільного судочинства на модель слідчу, при цьому все ж таки наявність змагальних засад не виключається» [8, с. 132]. Розкриваючи суть процесуальної діяльності суду та учасників процесу у справах окремого провадження, М. М. Ясинюк вважає, що нею є «процесуально-правова конструкція всіх процесуальних дій, що характеризується чергуванням активної та пасивної їх форм, зумовлених процесуальними нормами та здійснена суб'єктами в межах процесуальної форми» [9, с. 162]. Як зазначає І. В. Удальцова, виходячи із законодавчо закріпленої можливості суду збирати докази у справі, тим самим пом'якшується обов'язок заінтересованих осіб надавати докази для підтвердження своїх вимог щодо встановлення певних фактів, що є предметом розгляду [10, с. 45]. Однак, сторони не звільняються від обов'язку доказування повністю. Закріплення такої законодавчої вимоги призводить до висновку, що не витребування доказів по справі судом призведе до неповного з'ясування обставин справи, що в майбутньому є підставою для скасування рішення як необгрунтованого. Наприклад, у *справах про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи або визнання фізичної особи недієздатною* суд за наявності достатніх даних про психічний розлад здоров'я фізичної особи признає для встановлення її психічного стану судово-психіатричну експертизу (ч. 1 ст. 298 ЦПКУ). У *справах про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою* суд встановлює осіб, які можуть дати свідчення про фізичну особу, місцеперебування якої невідоме, а також запитує відповідні організації за останнім місцем проживання відсутнього (житлово-експлуатаційні організації, органи реєстрації місця проживання осіб або органи місцевого самоврядування) і за останнім місцем роботи про наявність відомостей щодо фізичної особи, місцеперебування якої невідоме (ч. 1 ст. 307 ЦПКУ) та залучає їх до участі у справі як свідків. У *справі про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність суддя повинен з'ясувати коло осіб, які можуть надати інформацію про приналежність речі (наприклад, викликати фактичного володільця речі, з'ясувати, чи належить нерухома річ особі, яка померла або оголошена померлою, і чи є спадкоємці), а також зробити відповідні запити щодо відомостей про нерухому річ у відповідні організації (житлово-експлуатаційні органі-*

зації, органи місцевого самоврядування, органи, які здійснюють державну реєстрацію об'єктів нерухомості та ін.) [11, с. 598].

Отже, в цих та інших категоріях справ можемо спостерігати активні повноваження суду, зокрема під час проведення підготовчих дій. Законодавчо закріплена активність суду у встановленні фактів та обставин у справах окремого провадження особливого значення набуває для справ, метою розгляду та вирішення яких є захист прав, свобод та інтересів осіб, які потребують особливої уваги з боку держави, для суспільства в цілому. Зокрема, для *справ про надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку, про примусове госпіталізацію до протитуберкульозного закладу, про усунювання* тощо. В силу різних факторів: фізичного стану, віку, необізнаності тощо, учасники у справах окремого провадження часто не можуть захистити свої права, свободи чи інтереси самостійно. Окрім того, судова практика свідчить, що нерідко такі особи залишаються без належної підтримки з боку державних органів, які законом уповноважені здійснювати відповідні функції (наприклад, органи опіки та піклування тощо), тому суд у таких справах бере на себе відповідальність не лише за ухвалення законного та обгрунтованого рішення, але й певною мірою за майбутнє таких осіб. З огляду на це, ми підтримуємо в юридичній літературі позицію стосовно внесення змін у ч. 2 ст. 294 ЦПКУ, закріпивши не право, а обов'язок суду витребувати необхідні докази під час розгляду та вирішення справ окремого провадження.

Як було зазначено вище, поряд із збиранням, суд є безпосереднім суб'єктом і дослідження доказів. Це твердження підкреслюється правовою нормою, що її містить ч. 1 ст. 229 ЦПКУ. І останнім етапом доказування за участі суду є оцінка доказів (ст. 89 ЦПКУ). Отже, без участі суду стадії процесу доказування у справах про зміну правового статусу фізичних осіб, встановлення фактів, що мають юридичне значення, відновлення чи визнання неоспорюваних прав, примусове здійснення певних правових дій, не можуть бути належним чином реалізовані. Тому суд був, є і залишається основним суб'єктом процесу доказування. Більше того, діючий ЦПКУ значно розширює повноваження суду в доказовій діяльності як у позовному провадженні, так і в окремому провадженні (ч. 1 ст. 84 ЦПК, ч. 2 ст. 13 ЦПК, ч. 7 ст. 81 ЦПК). Однак, як впливає з цих норм, такі правила застосовуються тільки у справах позовного провадження, адже у них законодавець чітко закріплює таке визначення як «предмет спору», а він притаманний виключно позовному провадженню, оскільки у окремому та в наказному провадженні немає спору про право цивільне. Разом з тим, як нами вже зазначалося, відповідно до ч. 2 ст. 294 ЦПК, з метою з'ясування обставин справи суд може за власною ініціативою витребувати необхідні докази. Отож, зі змісту норм цивільного процесуального законодавства випливає, що суд не наділений правом витребувати докази лише у справах наказного провадження.

Окрім суду, суб'єктами доказування, безумовно, є учасники справи – заявники та заінтересовані особи. Заявник у справах окремого провадження як суб'єкт доказування має обгрунтувати наявність обставин, якими він підтверджує свої вимоги, викладені у заяві. Заінтересовані особи, будучи суб'єктами доказування, мають обгрунтувати або спростувати наявність обставин, якими заявник підтверджує вимоги, викладені у заяві. Як влучно зазначає О. О. Грабовська, що заявники та інші заінтересовані особи у справах окремого провадження мають права та обов'язки сторін, за винятками встановленими у Розділі IV ЦПКУ. Підсумовуючи, що обсяг прав та обов'язків у сфері доказування сторін у справах позовного провадження та у заявників і заінтересованих осіб у справах окремого провадження в цілому однаковий [12, с. 245].

Аналізуючи вказаних учасників справи, заслуговує на увагу питання, яке інколи виникає на практиці – незалучення заінтересованих осіб до розгляду справи, що в подальшому може вплинути на результат судового рішення. В такий спосіб, безумовно, процес доказування позбавляється елементу змагальності, і перетворюється на домінування в цьому процесі виключно заявника, на основі доказів якого ухвалюється рішення. Крім того, тут можна говорити також про нехтування засадою диспозитивності та рівності сторін у цивільному процесі, які є основними і визначальними під час прийняття судових рішень у справах окремого провадження, і як наслідок, про скасування судового рішення судом вищої інстанції, ухваленого з порушенням норм процесуального права. Звідси, як заявники, так і заінтересовані особи та їх представники мають право доводити будь-які обставини справи на підставі наданих ними доказів, формуючи, таким чином, таку систему доказів за якої б усі припущення були спрямовані в єдину точку, якою є конкретний факт, підтверджуючи чи спростовуючи його.

Наступною групою учасників справ окремого провадження і, відповідно, суб'єктами доказування є органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб (ст. 56–57 ЦПКУ). Вказані суб'єкти сприяють судовому захисту прав, свобод та інтересів інших осіб, які не можуть самостійно захистити свої права, свободи та інтереси у випадках, встановлених законом [13, с. 78]. Наприклад, участь органу опіки та піклування у формі подання висновків на виконання своїх повноважень є обов'язковою (незалежно від того, хто був ініціатором відкриття провадження у відповідній справі) під час розгляду судом *справ про усиновлення* для надання висновку про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини (ч. 2 ст. 312 ЦПКУ).

Таким чином, суб'єктами доказування у справах окремого провадження є: суд та учасники справ (заявник, заінтересовані особи, органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб). Якщо підсумувати становище суб'єктів доказування в справах окремого провадження, можна дійти висновку, що до участі в них мають залучатися лише особи, які мають певний інтерес у результаті розгляду справи. Тому важли-

вим є питання з'ясування судом мети звернення до суду заявником, що забезпечить з'ясування кола заінтересованих осіб, зібрання всіх необхідних доказів по справі судом та учасниками судового процесу. Це, в свою чергу, призведе до повного, всебічного та об'єктивного з'ясування обставин справи та ухвалення законного та обгрунтованого рішення, що і є метою цивільного судочинства.

Виходячи з вищезазначеного, доказування у справах окремого провадження можна визначити як діяльність (пізнавальну та практичну) суду та учасників справи, що спрямована на встановлення істини у конкретній справі, підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав, свобод та інтересів особи або створення умов здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав, чи підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Висновки. При розгляді справ окремого провадження, як і при вирішенні справ позовного характеру діє інститут доказів та доказування, встановлення якого забезпечить реалізацію мети та завдань цивільного судочинства. Аналіз процесу доказування в справах окремого провадження, показав, що з однієї сторони, він є складним видом діяльності, подібним до процесу доказування у позовному провадженні, а з іншого – процес доказування є доволі простим, через відсутність спору про право цивільне, сторони з протилежними інтересами, що заперечує факти і обставини справи. Також, не варто забувати про сприяння судом учасникам справи, який може витребувати необхідні докази на власний розсуд. Як і у справах позовного провадження, під час розгляду справ окремого провадження суд має встановити, що докази відповідають визначеним законом вимогам. Крім того, у справах окремого провадження суд може брати до уваги всі передбачені законом засоби доказування.

Важливою гарантією досягнення завдань цивільного судочинства є саме інститут доказування, яке спрямоване на встановлення дійсних обставин у справі та ухвалення законного та обгрунтованого рішення.

Не дивлячись на те, що тематика доказів та доказування постійно досліджується в науці цивільного процесуального права, дана проблема є і надалі важливою та потребує подальшої уваги з боку науковців та практиків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чурпіта Г. В. Правове регулювання інституту доказів і доказування у цивілістичних судочинствах: компаративістичний аспект. *Криміналістичний вісник*. 2014. № 1 (21). С. 38–44.
2. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс: Підруч. для студентів юрид. спец. вищ. навч. закл. К.: Ін Юре, 2005. 624 с.
3. Цивільний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 вересня 2021 р. К.: Паливода А. В., 2021. 312 с.
4. Татулич І. Ю. Процесуальні особливості розгляду та вирішення справ окремого провадження. *Науковий вісник Чернівецького університету*: Збірник наук. праць. Вип. 682: Правознавство. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2013. С. 76–80.
5. Теорія доказового права: науково-практичний посібник (монографія); за заг. ред. д.ю.н., проф., акад. Академії наук Вищої школи України М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. 426 с.
6. Чурпіта Г. В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку непозовного цивільного судочинства: [моногр.]. К.: Алерта, 2016. 488 с.
7. Фурса С. Я., Цюра Т. В. Докази і доказування у цивільному процесі: Науково-практичний посібник. (Серія: Процесуальні науки). К.: Видавець Фурса С. Я., КНТ, 2005. 256 с.
8. Мамницький В. Ю. Принцип змагальності і моделі цивільного судочинства в контексті судово-правової реформи. *Форум Права*. 2017. № 4. С. 130–140.
9. Ясинок М. М. Процесуальна форма цивільного судочинства, її природа та складові елементи. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 4-5. С. 157–164.
10. Окреме провадження: моногр. / В. В. Комаров, Г. О. Світлична, І. В. Удальцова; за ред. В. В. Комарова. Х.: Право, 2011. 313 с.
11. Цивільне процесуальне право України: підручник / В. М. Коссака, Р. Я. Лемик, Ю. В. Навроцька, С. В. Сеник; за заг. ред. В. М. Коссака. Харків: Право, 2020. 752 с.
12. Грабовська О. О. Доказування у цивільному процесі України: проблеми теорії та практики: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 504 с.
13. Актуальні питання цивільного судочинства у світлі судової реформи в Україні: монографія / За заг. ред. Н. Ю. Голубевої. Одеса: Юридична література, 2017. 212 с.